

MILOSLAV KUSÝ
SE SLÁMOU
V BOTÁCH

SE SLÁMOU
V BOTÁCH

Miloslav Kusý

*Autor děkuje tímto paní Haně Militké za udělené rady,
předání zkušeností z literární činnosti a vytrvalou podporu.*

*Paní Jaroslavě Lindrové za impuls k vydání a nasměrování na
cestičku vedoucí k tomuto cíli.*

PRVNÍ JÍZDA

Píše se rok 1956. Po polní cestě za vesnicí Podhradí se kolébá žebříňák. Kovové obruče kol poskakují přes kameny a vyluzují svou rachotivou písničku. Tento nezaměnitelný zvuk se odráží od hradby lesa po pravé straně. Dvě strakaté kravky si vykračují jako tanečnice. Prázdný vůz pro ně nepředstavuje žádnou zátěž. Vozka stojí na širokém prkně tvořícím podlahu. Ledabyle opřený o žebřinu svírá v levé ruce oprať, pravou si pohrává s bičem, jehož štiplavý jazýček se dosud nedostal ke slovu. Krávy jsou zkušené a léty prověřené účastnice provozu, vyznají se ve svém rajónu a vědí, kam která cesta vede. Na křižovatkách stačí naznačit podsední krávě zatáhnutím za oprať, kam má zabočit. Ona už se postará.

Přesto má kočí ve tváři zodpovědný výraz. Dnes poprvé samostatně řídí potah. A to je pro desetiletého kluka velká pocta i projev důvěry!

Mezi zvířaty se pohyboval odmalička. Mnohokrát viděl, jak se kravky lopotí s těžkými náklady obilí, brambor nebo řepy, jak se zarputile opírají nohama do těžké jílovité půdy, aby pohnuly se zarytým pluhem. Bývalo mu jich líto.

Ani po návratu z pole neměly klid na odpočinek. Musely ještě nadojit mléko pro rodinu hospodáře a na povinnou dodávku do mlékárny. K tomu každý druhý rok porodit telátko. Kráva byla živitelka, dopravní prostředek i pracovní síla. Její život se v ničem nepodobal nedělní odpolední procházce po korze.

Na cestě se zaleskla kaluž po včerejším dešti. Stračeny zpomalily a před vodou se zastavily. Byly to dámy a nerady by si urousaly třásně na koncích ocasů. Lehce je pobídl hlasem a pošimráním biče po hřbetech. Po opakované výzvě opatrně vykročily, když před tím prozíravě pozdvihly ocase o půl žerdě. Kráčely po špičkách, protože kráva a voda prostě nejdou dohromady. Byl rád, že se mu podařilo tuto překážku zdolat. Nechtěl zklamat hospodáře.

Začalo to v poledne, když děda odložil po obědě lžici, dlouze se na něj zahleděl a něco si důkladně rozmyslel. Pak se podíval tázavě na babičku. Neznatelně přikývla.

„Poslyš, Fando, ty už seš velký a docela silný kluk. Co myslíš, uměl bys zapřáhnout do vozu a dojet na pole Za Ohradou?“

František, který trávil u babičky a dědy každé prázdniny, se cítil, jako by byl právě povýšen mezi dospěláky. Děda by mu svěřil vůz i s kravami! To je přece kus rodinného jmění! Co kdyby krávy neudržel a sjel do příkopu nebo do lesa a vůz se rozbil? Nebo kdyby se, nedej bože, něco stalo některé z krav? Ale ne, kolikrát už s nimi popojížděl na poli a vždycky ho poslechly. Jsou na něj zvyklé. To musí vyjít!

„Uměl. Určitě!“

„Dobře. My půjdeme s babičkou na Zahradníkovu a budeme tam až do večera. Já si vezmu s sebou kosu, abych mohl Za Ohradou nasekat vojtešku na krmení, a ty tam za mnou přijedeš. Zapřáhni Květku a Straku, ty jsou klidné. Musíš vyjet až dojde stín topolu k chalupě, abychom to stihli naložit, než se setmí. Rozumíš?“

Ve vnukovi se praly pocit zodpovednosti s vedomim dulezitosti o vedouci místo, on sám se nemohl dočkat odpoledne.

Vypravit spřežení na cestu není jako sednout za volant, pootočít startovacím klíčkem a vyrazit ze dvora. Krávě se musí nejprve nasadit ohlávka a uvolnit řetěz, kterým je připoutaná ke žlabu. Pak dostane na krk chomout s postrojem. To něco váží. Pro člověka menšího vzrůstu je to oříšek. Zatímco kuň ti hlavu sehne a chomout si nechá pěkně hladce nasadit na krk zepředu, kráva nejen že nic neskloní, ale má navíc rohy. Chomout je dole dělený, aby se dal přehodit přes krk. A to je oříšek. Zvednout ho do výšky i s postroji Fanda nedokázal. Bezradně se rozhlédl. Přesvědčit krávu, aby si klekla by bylo stejně, jako na ni chtít, aby panáčkovala. Zrak mu padl na hromadu hnoje. To by šlo! Přivedl Květku těsně k ní, dopachtil se nahoru a s vypětím sil přehodil chomout i s kšíry přes kravský hřbet. Urovnal řemeny a seskočil z provizorního pódia. Dole sepnul řetízkem chomout a bylo vyhráno. Krávu uvázal k vozu a stejným způsobem vystrojil i Straku.

Připojení dobytčat k vozu pomocí postraňků, vah a řetízků šlo jako na drátku. Ještě hodit na vůz vidle a hrábě, naskočit a *vijé!*

Tímto povelom se spřežení startovalo. Pro odbočení doprava se požívalo slovo *hot* a doleva se zahýbalo na příkaz *čehý*. K zastavení stačilo kratičké *ou*. Zpátečka se zařadila tak, že se zatáhlo za oprať a vyřklo *huj!* To všechno a ještě víc musel vozka ovládat. Znala to i podsední kráva, která se zapřahala vlevo, zatímco té druhé, náruční, to bylo lhostejné. Zařazovala se do týmu pouze jako pomocnice v tahu. Straka byla výborná podpůrná síla, ale našly se i takové, že zůstávaly pozadu, netahaly a nechávaly kamarádku, ať se dře.

Hospodáři je léčili bičem, hlasitým pobízením i nadávkami. Nebo je přestali zapřahat. Se zvířaty je to podobné jako s lidmi. Všechny tvory modeloval jeden Stvořitel a zřejmě neměl po ruce příliš pestrou vzorkovnici vlastností.

K ovládnání hovězího spřežení nebylo potřeba absolvovat žádný speciální výcvik ani průkaz vodiče. Krávoškoly neexistovaly, dobytčata se učila poslechem. Byla zpočátku zapřahána na náruční straně. Frekventantka, která během výuky projevila dostatečný talent, byla časem povýšena jako náhradnice na podsední post. Tak se vytvářely kádrové rezervy.

Přežvýkaví sudokopytníci však neměli v zemědělství ustláno na růžích. Nezacházelo se s nimi v rukavičkách, ačkoli se museli naučit mnoho činností, jimiž ulehčovali dřinu lidem. Ani tak se při jejich výcviku nepoužívalo laskavých slov ani pochval, o podrbání za ušima či pamlscích se jim mohlo leda zdát. Zato šlehnutí bičem přilétlo, ani nevěděli odkud a proč.

Dopravní situace řešil velitel vozu, který obvykle kráčel vedle spřežení. Těžkou hlavu z toho nemíval už proto, že některá z pravidel o provozu na veřejných komunikacích nepřicházela u potahu v úvahu. Například paragrafy o předjíždění. Leno chodi, želvy ani šneci se do vozu nezapřahají a nikoho jiného by stračeny nepředběhly.

Frantík se probral z přemýšlení. „Tak, holky, za chvíli tam budeme.“ Zavelel *čehý* a vůz odbočil na travnatou cestu. Mírné stoupání krávy nezpomalilo. Naopak. Zachytily vůni kosené vojteřsky a probudila se v nich žravost. Na okraji pole obě dosud klidné a celkem lhostejně si vykračující tetky vyrazily na zteč. František táhl

vší silou za opat' a marně hulákal *ou!* a *ouha!!* Dravci převlečení za krávy ohluchli. Naštěstí měl děda na strategicky výhodném místě připravenou náruč píce, kterou jim bleskově přistrčil pod huby. V dopravní infrastruktuře nastal náraz klid. Blažené funění a chroupání svědčilo o spokojenosti nejen v oblasti bachoru, nýbrž i ve výrobně mléka.

„Podej mi vidle!“ přikázal děda. „Budu nakládat. Ty si vezmi hrábě a pořádně to za mnou shrabej!“

Než bylo hotovo, začala se kolem nich plíživě rozmáhat tma. Spěchali. Ještě honem zkontrolovat, jestli je všechno v pořádku, a děda převzal řízení. Vyměnil si s Františkem několik vět o průběhu cesty sem a spokojeně pokýval hlavou.

Hovor utichl, na nebi vyskakovaly první hvězdy, ochladilo se a krajina zmlkla. Tu a tam se ozval výkřik nějakého ptáka, pak už jen drkotání kol prozrazovalo, že nablízku jsou lidé. Krávy si vyšlapovaly opět svým tempem. K domovu trefily i potmě.

Večerní chlad a padající rosa otevřely kalíšky vůní ze strnišť, hlíny a bylin. Vznášely se nad zemí a vzájemně prolínaly, aby vytvořily aróma domova. Ocenit ho dovedl jen opravdový znalec. Našim dvěma cestujícím na selském voze bylo dražší než Chanel 05. Byli vtazeni do samotného středu tajemných večerních procesů, stali se součástí Matky Přírody. Přírody živitelky, ochranitelky i velitelky. Oba věděli, že pokud žijí v souladu s ní, neporušují její zákony a neohrožují ji, bude je bohatě zahrnovat svou přízní.

Děda cítil vnukovo rameno opřené o svou paži a zalil ho pocit pospolitosti. Tak to má být. Patří jeden k druhému. Jsou od sebe

vzdálení přes jednu generaci, ale v tuto chvíli jsou si blízcí, jako by spolu byli odjakživa spjati pevným poutem. K tomu nejsou potřeba slova. I bez řeči lze dojít k vzájemnému porozumění.

Byl na kluka pyšný. Poradil si s postroji, zvládl cestu na pole a krávy přivedl v pořádku. Možná přijde čas a předá mu své dílo, aby v něm pokračoval a zveleboval ho. Byl by z něho dobrý hospodář. Umí se postavit k práci, nebojí se dobytka a ví, co k životu potřebují rostliny i zvířata. Znalosti předků se dědí, jako by byly ukovány v genech. Odpradávná se do nich ukládají zákony lidského soužití a přechází z generace na generaci. Jako ve vesmíru je zachována jistota, že severka bude vždy ukazovat směr pólnoční, že každé ráno vyjde slunce a probudí nový den, že každá akce vyvolá reakci...

Fanda vytušil, že se děda podíval vzhůru k nebi. Následoval ho a málem ho zachvátila závrať z nekonečného množství hvězd. Byla jich plná obloha, nikde ani mezírka. Přitiskl se ještě více k dědovi, protože on to byl, kdo mu dodával pocit jistoty. Rozuměl si s přírodou. Nenosil v kapse hodinky a přece věděl, kdy je potřeba jít k obědu. Stačilo, aby se podíval na svůj stín. Vyznal se v chování mraků a uměl správně odhadnout, za jak dlouho se přičene déšť nebo bouřka. Orientoval se podle zvuků, barev, mlhy a slunce. Vyzařovala z něho síla, nejenom fyzická. Nebyl vysoký, zato šlachovitý a v jeho hubeném těle bylo ukryto tolik energie, že by tomu nikdo nevěřil. Jeho dlaně byly pokryty tvrdými mozoly od těžké práce. Jemu by se neudělal puchýř od hrabiště, jako Františkovi vyskočí hned na začátku senoseče. Ne! Děda byl symbolem jistoty a zárukou bezpečí. Vedle

něho nic zlého nehrozí. Jednou by chtěl být stejně houževnatý jako on.

Z lesa bylo v místech, kde se na začátku léta mihotali svatojánští broučci, cítit tajemno. Přes den byl les spřátelený brach, který jim rozdával košíky hub, plné hrsti malin a borůvek a poskytl prostor na cyklistickou dráhu. Po setmění ztratil svou vlídnou tvář. V jeho temnotě se odehrávala dramata. Sovy brejly do tmy a neslyšně přelétávaly na výhodnější vyhlídky. Lasičky a kuny se lačně plížily za kořistí. Šlo o život!

Večer vstupoval v platnost zákon divočiny:

§ 1. *Silnější vyhrává.*

§ 2. *Kdo dřív sežere toho druhého, přežije.*

U rybníka zatočili doprava a zastavili před stodolou. Vznešené okamžiky souznění končí. Otevřít vrata, vypřáhnout krávy, vyházet vojtešku z vozu, aby se nezapařila, a honem krmit! Všední den ještě neskončil...

Dnes byl mimořádný. Bude ještě někdy pokračovat?

O příštích prázdninách si soused pořídil traktor Svoboda. Ve žních požádal Fandu, aby mu popojížděl při nakládání snopů. Za krajíc chleba se sádlem. Nabídce nebylo možné odolat. Takové sádlo, jako mají sousedi, doma nikdy neochutnáš! A v ruce volant! I na těch nezapadlejších vesničkách zahájila své vítězné tažení technická revoluce. Staleté tradice se zachvěly v základech. Příležitost podniknout další samostatnou jízdu s potahem, se Františkovi již

nikdy nenaskytla. Za dveřmi přešlapovalo Jednotné zemědělské družstvo.

KOŇSKÝ TRH

Otočil startovacím klíčkem. Pod kapotou se ozvalo zachrchlání startéru a vzápětí se probudilo několik desítek koní. Potom už bylo slyšet jen tiché předení, svědčící o tom, že jejich síly jsou připraveny dát se do služeb člověku.

Koně mu slouží nepřetržitě již od paleolitu. Tisíce let odevzdávají v jeho prospěch maso, kůži, žíně, kumys a svou sílu. Ti moderní pod kapotou poskytují jen svou energii. Odborně se jim říká HP, což je zkratka anglického horsepower, česky koňská síla. HP se vyznačuje tím, že odmítá seno i oves.

Po vynálezu kola se koně stali hlavním dopravním prostředkem a nejzdatnějším spojencem člověka. Zapojením do bojových akcí se prezentovali jako významný válečný činitel. Pro rozvoj lidské civilizace byli nezbytní.

Pozoruje provoz na vozovce, místo ostruh a bičíku používá plynový pedál, místo přitažení otevírání brzdy a volant. Koně zakletí ve válkách motoru ochotně reagují na pokyny a nemají ponětí, že tady za rohem bývala hospůdka, kde se po staletí zastavovali formani na půllitr piva a koním podávali příjemně chladivou vodu ze studny. Zrovna tam, co teď stojí čerpací stanice. Není jim dopřáno, aby se mohli těšit na návrat do příjemného prostředí své stáje, na poplácání po plecích či kousek mrkve z dlaně hospodáře.

Ubral plyn a zastavil na parkovišti před autoservisem. Jeho oř má v zamlžené noci problémy se zrakem. Potřebuje kouzelné brýle v podobě mlhovek. Bude se mu lépe koukat do oparu.

Prosklené dveře se samy otevřely a ocitl se na koňském trhu XXI. století. Komoně s vyleštěnou srstí stojí seřazeni v lákavé sestavě. Zájemce musí projít kolem těch nejhezčích, aby si mohl pohnojit zrak jejich bezvadným zevnějškem. Kolik HP tady asi odpočívá!? Vlastně HP ne! Dnes jsou to kilowatty! Je v tom motanice. Který magor ty fyzikální jednotky pořád mění? Přejmenovávají se jako ulice nesoucí jména odklizených politiků.

Kdysi tvrdily školní osnovy, že na výkon jsou nejlepší koně neboli zmíněné HP, zatímco v elektrotechnice to byly watty, na váhu i zatížení stačily kilogramy, tlak se vyvíjel v kg/mm^2 , atmosférách, výjimečně ho zastoupily torry a bary. Neznámý pachatel z nich najednou nadělal pascaly, které jsou tak mrňavé, že se musí rovnou udávat s přeponami kilo... a mega..., jinak by nestály za hovor. Kdysi běhali studenti v budově gymnázia od přízemí až na půdu s tlakoměrem, který ukazoval tlak v barech. Podle rozdílu tlaku vzduchu mezi sklepem a půdou bylo lze vypočítat výšku budovy. To by bylo dneska zbytečných nul při výpočtu! Taková je doba. Všude je plno zbytečných nul!

Z koňských sil (HP) se tedy staly kilowaty, z kilogramů kilopondy, to ale byla jen krátká epizoda. Záhy se změnila na newtony, které jsou tak titěrné, že obyčejnému kilopondovi nedosahují ani po kotníky. V dalších jednotkách se to taky pěkně mele. Nejstabilnější se jeví jednotka elektrického náboje, což je 1

coulomb. Jako lichá se ukázala představa, že jednotka náboje je 1 brok a že 10 broků = 1 dekabrok čili 1 nábojnice a 100 nábojnic = nedovolené ozbrojování... Zatím ještě nebylo určeno, v jakých veličinách se udává jednotka intenzivní péče (JIP).

Servisní technik si zapsal údaje o vozu a jeho majiteli. Přebral otěže do svých rukou a zmizel v podzemí. Z prostoru vyhrazeného trpělivým zákazníkům je možno pozorovat ruch i v přilehlém autosalonu i autobazaru, tedy na koňském trhu dnešní doby. Hospodáři sem přivádí svou největší pýchu časně ráno, jako kdysi do prostor nynějšího Václavského náměstí, aby ji co nejlépe zpeněžili. Sedlák i kůň si vykračovali s hlavami vzhůru stejným krokem, jako vojáci za pochodu. Kůň kráčel po pravé ruce, která třímala vodítko deset centimetrů pod karabinou, levačka ležérně přidržovala jeho konec. Těžcí tahouni s rousy na nohou a pečlivě učesanými hřívami našlapovali rozvážně, vědomi si své síly. Zato teplokrevníci s končetinami jako strunky téměř tančili. Ve všech případech šlo o hrdost. Chovatel držel za uzdu vizitku své práce. Tu musí ocenit každý, kdo má o koních aspoň trochu páru! Nesepisovaly se žádné smlouvy o několika stránkách ani povinné ručení či doplňkové pojištění. Rozhodující bylo znalecké oko. To prozkoumalo zboží ze všech stran. Obzvlášť pozorně kopyta a zuby. Pak ještě krátká procházka; co kdyby kulhal!? Spokojené oko dalo popud k tomu, aby plácla dlaň o dlaň – a smlouva byla uzavřena. Peníze přešly z prkenice na nastavenou ruku a oř změnil majitele...

V autosalonu došlo k pohybu. Technik odsunul stranou reklamní cedule, které stály u hlavního vchodu. Potom tajným úskokem

přinutil skleněné dveře otevřít křídla dokořán. Ukázalo se, že to nejsou dveře ale vrata, kterými svižně projede i SUV, což není žádný prcek. Dovnitř zacouvalo jedno z aut stojících venku a vjezd se uzavřel. Čas k otevření detektivky a stíhání pachatele. Není třeba být u všeho, kde pes pohne ocasem...

Technik se vyzbrojil mopem na holi. Namířil s ním k přivezenému vozu, pod nímž se utvořila loužička. Docela malá. Jako kdyby si hříbátko jen tak trošku ucvrklo. Asi přijde zákazník. Kalužinka pod vozem vzbuzuje nedůvěru. Vynoří se podezření na netěsnost některého spoje. Těch je celá řada, s tím by žádný kupující nechtěl nic mít! Mop bleskově vytřel prostor do sucha a zažehnal tak akutní nebezpečí. Co by se asi stalo, kdyby se mu tam odmocnil starý valach? Ten kus hadru by na to jezero nestačil. A co teprve tuhý biologický odpad? To by si pan technik snad ani nezasloužil!

Ve skutečnosti má pod palcem i prodej ojetin. Jestlipak také umí stáčet tachometry? Moderní intriku, která stále ještě není zařazena mezi podvody. Je to takový dar–nedar z pohádky O rafinované princezně. Je to podvod a není to podvod. Pro pořádek by se měly také upravovat ošlapané pedály, ohmataná místa na dveřích a prošlapané rohožky. Ale je možné, že se počítá se zákazníkem z oslí říše.

Ve skutečnosti to není nic nového. Ořům se čistily zuby smirkovým papírem, černila kopyta, případně se jim přidalo do pití něco pro povzbuzení, aby měli svižnější chůzi a jiskru v čích. A oni se snažili. Obzvlášť, když se jim slíbilo, že pokud na trhu vydrží chvíli stát rovně a nesvalit se, vyhnou se salámovému osudu.

Zločinec v rozečteném románu stále unikal. Detektiv se blížil k jeho odhalení. Po salonu přešla dáma, která sepisuje kupní smlouvy. Zastavila se u bílého komoně z řady SUV, který by se svou podobou mohl přirovnat k ušlechtilému sněhobílému hřebci starokladrubského plemene z linie Generale, a začala ho fotografovat. Mohutný skelet, ušlechtilý tvar klabonosé hlavy, kočárový krok, slavnostní vzhled. Kdyby toto SUV někdo vyfotografoval na reklamu společně s oním šlechticem mezi koňmi, byl by to určitě vychytralý propagační figl. Paní manažerka snímkovala vůz ze všech stran, svrchu, zespodu i uvnitř. Pro pojišťovnu. Dnes aby i pojišťovna byla na všechno jako četník.

Paní šéfová prodeje má na trhu s novými vozy postavení osoby, která si s konečnou platností plácne se zákazníkem a obchod je uzavřen. Respektive býval. Tak jednoduché to již dávno a dávno není. Svoji roli hraje reklama, vyhlašují se nejrůznější akce. Kupec je lákán na bonusy neboli výhody, až konečně usedne na vějíčku a přijde do obchodu. V tomto případě do salonu za paní obchodní vedoucí. Žádný dolní konec náměstí vydlážděný kočíčími hlavami, kde bylo od božího rána živo, kde koně přešlapovali, cvakali podkovami, pohazovali hlavami, frkali a švihali žíněmi svých ocasů. Co chvíli některý z nich ulevil svým vnitřnostem a posel dlažbu voňavými kobližky, které vydatně zalil mohutným proudem vody přefiltrované přes ledviny. Hluk, charakteristické pachy, lidské pokřikování a neustálý pohyb. Kdepak! V salonu, kde se dnes prodávají milácci postrkující člověka kupředu, panuje ticho jako v chrámu Páně. Tlumené hlasy domlouvají podrobnosti o barvě, síle a vybavení. Paní

obchodní vedoucí zaznamenává přání zákazníka hbitými prsty do počítače, upozorňuje na možnosti financování, radí s pojištěním a musí pamatovat na tisíc maličností, aby nenastaly potíže.

Po složitých matematických operacích je stanovena cena. Zákazník přikývne a dohodne termín odběru. Manažerka pracuje dál. Zapisuje s konečnou platností všechno, co se právě dohodlo. Veškeré úpravy, doplňky k vybavení a varianty pojištění je nutno bezchybně zabezpečit, aby při konečném aktu předání z ruky do ruky mohl pan šéf spokojeně shrábnout tržbu a sklápnout prkenici. Kdyby to bylo dřív, stávil by se cestou z trhu domů v krčmě a polovičku by propil; doma by došlo k božím dopuštění...

Slabozraký oř stojí v dílně a vyčkává, jako to dělávali koně v kovárně. V jejím nejtemnějším koutě tehdy plála výheň, bělmo kovářových očí svítilo z umouněné tváře. Sedlák držel zvednutou koňskou nohu, mistr odřezával rohovinu. Čtyři nohy, to jsou čtyři kopyta, na která se nasazují čtyři podkovy. Čtyřikrát musel kovář vložit podkovu do rozžhaveného uhlí a přizpůsobit ji na kopyto. A přibít! Tak, aby hřebík nevlezl „do živého“. Fůra času na novinky, zvěsti potvrzené i přibájené, obohacené o lok piva ze džbánu. Univerzita hadr!

Konečně! Před vchodem zastavil vůz s novými mlhovými světly. Mechanik přináší dokumenty o vykonané práci technikovi. Je zapotřebí se pomalu přesunout k pokladně. Teď to zákazníkovi spočítají! Neplácne dlaň o dlaň, přesto penízky putují z ruky do ruky a odtud do kasičky. Před obchodem se rozvaluje vůz, jehož paraboly nových mlhovek září jako bělmo kovářových očí v šeru začouzené